

torii wojen i wojskowości, co dziejów społeczeństwa w nie zaangażowanego. Inicjatorami edycji, jej redaktorami, a także autorami dwu pierwszych uogólniających studiów, ukazujących wzajemne związki między społeczeństwem, polityką i obronnością na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych oraz przechodzenie od pospolitego ruszenia do wojsk zaciężnych w XVI - XVIII w., są kolejno profesorowie János M. Bak (Vancouver; nt. jego książki o węgierskiej monarchii i stanach w XIV - XV w. por. Kwart. Hist., t. 82, 1975, nr 2, oraz Czas. Prawno-Hist., 27, 1975, z. 1) oraz Béla K. Király (Brooklyn). Pozostałe, bardziej szczegółowe studia podzielono między trzy, tematycznie-chronologiczne części tomu: „Społeczeństwo węgierskie wobec ekspansji tureckiej do 1526 r.” (10 studiów); „Walki z Turcją i powstania antyhabsburskie XVI - XVII w.” (9 tekstów); „Walka wyzwolenicza Franciszka II Rakoczego” (lata 1707 - 1717, studiów 8). W pierwszej spośród wymienionych części szczególnie interesujące zdają się następujące opracowania, poświęcone: zamkom węgierskim XIV - XV w. (nr 3, E. Fügedi), chłopstwu pod bronią (nr 5, J. Held, kontynuację którego stanowi poz. 22, A. Várkonyi poświęcona udziałowi chłopów w walkach Rakoczego), działalności J. Hunyadego w latach 1440 - 1444 (nr 6, P. Engel, który zdaje się nie wносить nic nowego do naszej wiedzy nt. wydarzeń poprzedzających i towarzyszących bitwie pod Warną), obronie granicy węgiersko-chorwackiej przed Turkami (nr 8, F. Szakály), wreszcie polityce i osłabieniu obronności kraju pod rządami Jagiellonów (nr 9 A. Kubinyi). W części drugiej szerszym spojrzeniem wyróżniają się trzy studia, poświęcone: — życiu na pograniczu (nr 13, P. Bayerle), społeczeństwu i wojnie w czasach Bethlena Gabora (nr 18, K. Péter) oraz kulturze Węgier i Transylwanii w XVI - XVII w. (nr 19, Th. Szendrey). Wreszcie w części III przyciągają uwagę szerokością spojrzenia rozważania nad miejscem węgierskich walk wyzwoleniczych w XVI - XVII w. w kontekście europejskim (nr 26, B. Köpeczi) oraz sposobami obrony granic Dolnej Austrii, Styrii i Moraw przeciwko Turkom oraz powstańcom F. Rakoczego (nr 29, P. Bronecek).

S.R.

Studies in the History of Parliaments, Legislative Studies Quarterly, t. VII, z. 2, maj 1982. Wydawca: Comparative Legislative Research Center of the University of Iowa, s. 161 - 315.

Jest to numer specjalny wymienionego wyżej kwartalnika, zawierający zbiór studiów przedstawionych, w wersji początkowej jako referaty, na konferencji zorganizowanej przez Północnoamerykańską Sekcję Międzynarodowej Komisji Historii Zgromadzeń Przedstawicielskich i Parlamentarnych, która odbyła się w Uniwersytecie Emory w Atlancie w marcu 1981 r. Zbiór ten stanowi 64 tom studiów Komisji. Jego wydawcą i redaktorem jest John B. Henneman z Uniwersytetu w Iowa. Jest on jednocześnie autorem artykułu wstępnego, w którym przedstawia działalność i dorobek Międzynarodowej Komisji Historii Zgromadzeń Przedstawicielskich i Parlamentarnych. Załącznik do artykułu stanowi wykaz dotychczasowych publikacji Komisji.

Serię studiów merytorycznych zapoczątkował Thomas N. Bisson z Uniwersytetu Berkeley (Kalifornia), który zajął się zagadnieniem ewolucji kulturowej form średniowiecznej konsultacji, eksponując dwa jej elementy: formalnej celebracji i mery-

torycznej perswazji. Conrad S. R. Russell z Uniwersytetu Yale podjął temat: „Monarchie, wojny i stany w Anglii, Francji i Hiszpanii w latach 1580 - 1640”, a Esther S. Cope z Uniwersytetu w Nebraska przedstawiła społeczne wyobrażenia o parlamencie w Anglii w dobie, gdy ten nie funkcjonował w trzydziestych latach XVII stulecia. John H. Grever z jezuickiego Uniwersytetu im. Loyoli w Marymount zarysował konflikt pomiędzy Ludwikiem XIV a zgromadzeniami reprezentacyjnymi Holandii w sześćdziesiątych latach XVII w., a Michael F. Metcalf z Uniwersytetu w Minnesota ukazał proces становienia koncepcji suwerenności parlamentu w Szwecji w tzw. epoce wolności (1719 - 1772). Vivian R. Gruder z Queens College (Uniwersytet Nowego Yorku) podjęła sprawę realizacji zasady „Nie ma podatku bez reprezentacji” (*No taxation without representation*) przez zgromadzenie notabłów zwołane w 1787 r. przez Ludwika XVI. Wreszcie Valerie Cromwell z Uniwersytetu w Sussex (Wielka Brytania) dała analizę składu i wewnętrznych podziałów Izby Gmin w złożonej sytuacji międzynarodowej 1861 r. oraz jej stosunku do polityki liberalnego rządu Palmerstona, który rozporządzał w tej Izbie poważną, ale nie zawsze w pełni zdyscyplinowaną większością, zwłaszcza w skrzydle radykalnym. Ostatnią pozycją są noty pióra Michaela L. Merey (Uniwersytet de Paul) o bieżących publikacjach północnoamerykańskich z zakresu instytucji parlamentarnych i ich dziejów.

W całości omawiana publikacja ukazuje dosyć rozległy diapazon zainteresowań badawczych historyków instytucji parlamentarnych w USA. Warto zauważyć też, że wykorzystują one w szerokim zakresie materiały archiwalne krajów, których tematyka badań dotyczy.

J.B.

Claude Backvis, *L'exigence de l'unanimité dans la décision et ses effets sur l'esprit et les méthodes de la délibération parlementaire*, odb. z Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques de l'Académie Royale de Belgique, seria V, t. LXVII, 1981 - 4, s. 152 - 171.

Wybitny sławista belgijski poświęca od lat wiele uwagi zagadnieniu jednomyślności w obradach sejmów i sejmików dawnej Rzeczypospolitej, uwydatniając pozytywne aspekty tego fenomenu. Syntezę swoich w tej materii poglądów przedstawił w formie referatu w Belgijskiej Akademii Królewskiej. Genezę jednomyślności wywodził z istnienia mandatu imperatywnego, podkreślając, że mimo wynikających stąd ograniczeń swobody posłów przewaga interesu publicznego prowadziła do konsensu, który znajdował najczęściej wyraz w formie kompromisu. Cytuje on list Lwa Sapiehy do Krzysztofa Radziwiłła z 1607 r., w którym Sapieha przedstawiał przebieg sejmu w słowach: „znosiliśmy, ucierali i zgadzali” (znosić w sensie zgromadzać opinie — przyp. J.B.). Uznanie zasady jednomyślności było wyrazem szacunku do mniejszości, która z kolei umożliwiała (do czasów *liberum veto*) funkcjonowanie sejmu m. in. przez stosowanie praktyki, że dla uznania jednomyślności wystarczył brak sprzeciwu (*nemine contradicente*). Dyskusje na sesji Izby Poselskiej służyły rozładowaniu sprzeczności, prowadząc w rezultacie mediacji i uzgadniania stanowisk do konsensu, który zdaniem Cl. Backvisa stanowił o podstawowej homogeniczności społeczności szlacheckiej Polski, Litwy i Rusi.

J.B.